

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม เป็นกระบวนการวิจัยที่มุ่งพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน (2) เพื่อศึกษาปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา ของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน และ (3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูลจากเอกสาร เข้าไปศึกษาในพื้นที่ โดยวิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ นำมาประมวลผลและเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 การพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน

การพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มแบ่งออกเป็น 4 ยุค ได้แก่ ยุคดั้งเดิม ยุคก่อตั้ง กลุ่มทอผ้าพระบาทห้วยต้ม ยุคพัฒนาการ และยุควิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม

1. ยุคดั้งเดิม เป็นยุคของการริเริ่มเข้ามาอยู่เป็นชุมชนพระบาทห้วยต้ม ซึ่งสตรีชนเผ่าปกากะญอมีบทบาทในการถักทอเครื่องนุ่งห่มสำหรับคนในครอบครัว ไม่ได้มีการผลิตเพื่อจำหน่าย มีการปลูกฝ้ายใช้เองและใช้สีย้อมจากธรรมชาติ

2. ยุคก่อตั้งกลุ่มทอผ้าพระบาทห้วยต้ม เริ่มขึ้นในปี พ.ศ.2535 มีชื่อว่า กลุ่มทอผ้าชุมชนพระบาทห้วยต้ม โดยศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดลำพูน ได้เล็งเห็นถึงศักยภาพในการนำเอาวัฒนธรรมการทอผ้าของชนเผ่าปกากะญอมาพัฒนาเป็นอาชีพ เพื่อสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิต มีสมาชิกเริ่มต้น 20 คน ซึ่งเริ่มนำฝ้ายย้อมสำเร็จมาใช้ในการทอผ้า เพื่อลดขั้นตอนในการผลิต มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์โดยฝากขายตามร้านค้าในชุมชนในรูปของกลุ่ม โดยใช้งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน จำนวน 20,000 บาท ในการดำเนินการกลุ่ม

3. ยุคพัฒนาการ เริ่มขึ้นในปี พ.ศ.2545 กลุ่มมีการพัฒนามากขึ้น เนื่องจากรัฐบาลได้มีการสนับสนุนนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กลุ่มได้ส่งผลิตภัณฑ์เข้ารับการคัดสรร และได้รับ

มาตรฐาน 5 ดาว โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มผ้าทอกะเหรี่ยงลายโบราณชุมชนพระบาทห้วยต้ม ทำให้ชื่อเสียงและผลิตภัณฑ์กลุ่มเป็นที่รู้จัก และได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก มีหน่วยงานต่างๆเข้ามาให้การสนับสนุน กลุ่มจึงมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วในยุคนี้ กลุ่มมีสมาชิกเพิ่มขึ้น เป็น 75 คน นอกจากนั้นยังมีการระดมทุน ในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ผ้าทอกะเหรี่ยงลายโบราณชุมชนพระบาทห้วยต้ม และได้จัดตั้งศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เป็นศูนย์จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

4. ยุควิสาหกิจชุมชน กลุ่มผ้าทอกะเหรี่ยงลายโบราณชุมชนพระบาทห้วยต้ม ได้ขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2548 ทำให้ได้โอกาสในการสนับสนุนหลายด้าน เช่น การจัดตั้ง การบริหาร การตลาด และการสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่าย รวมทั้งการได้รับการช่วยเหลือช่วยเหลือด้านเงินทุนจากสถาบันเงินกู้ วิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานสูงขึ้นจนได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ขึ้น เพื่อเป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน รวมถึงเป็นสถานที่ศึกษาดูงานและเยี่ยมชมกระบวนการทอผ้าของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มด้วย

5.1.2 ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา ของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

5.1.2.1 ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม

1. ด้านการผลิต

- ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด
- การขาดแคลนแรงงานในฤดูทำนา ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการผลิต
- การทอผ้าใช้ระยะเวลาในการทอนาน คือ ผ้าทอ 1 ผืน ใช้เวลาในการทอประมาณ 7 – 10 วัน

2. ด้านการตลาด

- กลุ่มลูกค้ายังเป็นลูกค้าเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจในงานหัตถกรรม
- ค่านิยมในตัวสินค้า ยังจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่ม
- ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์มีน้อย

3. ด้านการบริหาร

- การมีส่วนร่วมของสมาชิกยังน้อย
- การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการยังน้อย

5.1.2.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม

1. ด้านการผลิต

- การขยายการผลิตไปยังสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียง
- ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ในการฝึกใช้จักรอุตสาหกรรม
- ฝึกเยาวชนให้ทอผ้า

2. ด้านการตลาด

- การสร้างเครือข่ายในการผลิต
- ฝึกการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายมากขึ้น

3. ด้านการบริหาร

- มีศูนย์เรียนรู้ในการทำกิจกรรมร่วมกัน
- ร่วมกันรับทราบและมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

5.1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

5.1.3.1 ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม

- ผู้นำวิสาหกิจชุมชน
- การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน
- การมีส่วนร่วมของสมาชิก
- เงินทุนหมุนเวียนภายในวิสาหกิจชุมชน
- ความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์

5.1.3.2 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม

- ผู้นำชุมชน
- บทบาทของชุมชนต่อวิสาหกิจชุมชน
- การสนับสนุนจากองค์กร
- ความพึงพอใจในสินค้าและบริการ

5.2 อภิปรายผล

1. การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาถึงการรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม พบว่ามีพัฒนาการมาจากกลุ่มผ้าทอกระเหรี่ยงลายโบราณชุมชนพระบาทห้วยต้ม ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของแม่บ้านเกษตรกรที่มีพื้นฐานด้านการทอผ้าสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งเป็นการจำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมดังที่นิรันดร์ (2527) กล่าวไว้ คือเป็นรูปแบบที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้ง (Inclusive organization) วิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มเป็นกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ ที่เล็งเห็นถึงศักยภาพและเอกลักษณ์ของชุมชน ในการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ครัวเรือนนอกเหนือจากภาคการเกษตร ในด้านการรวมตัวจะมีการพึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติ แต่การรวมตัวยังหละหลวม เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มยังไม่มีการกำหนดกฎระเบียบที่ชัดเจน เช่น การกำหนดบทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิก เป็นต้น สมาชิกจะเป็นผู้ผลิตสินค้า และมอบอำนาจการตัดสินใจและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนให้แก่ประธานและคณะกรรมการ แต่ภายหลังจากที่ได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ วิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มจึงมีการรวมตัวกันมากขึ้น เนื่องจากการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยทางวิสาหกิจชุมชนจะตอบแทนให้เป็นราคาของสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น คือ จากการที่สมาชิกจะใช้เวลาว่างในการทอผ้าที่บ้านเปลี่ยนมาร่วมกันทอที่ศูนย์เรียนรู้ มีการดูแลศูนย์เรียนรู้ร่วมกัน และจากการที่ได้มาปฏิบัติงานร่วมกันนี้เอง ทำให้สมาชิกได้รับทราบถึงความเป็นไปในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน และปัญหาอุปสรรคมากขึ้น และนำไปสู่การร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงาน

ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่ามีขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังนี้

1. สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าว จะสร้างความรู้สึกรู้สึกในการเป็นเจ้าของกิจการให้เกิดขึ้นกับสมาชิกและชุมชนเป็นอย่างดี นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน จะทำให้บุคคลได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินกิจกรรม การแสวงหาทรัพยากรและความช่วยเหลือ เพื่อที่จะมาสนับสนุนกิจกรรมให้เป็นที่ไปตามเป้าหมายที่วางไว้
3. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในปัญหาที่กลุ่มเผชิญอยู่
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การประเมินผลด้วยตนเองจะทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความตระหนักว่ากิจกรรมที่ตนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการมาทั้งหมดนั้น ดีหรือไม่อย่างไร และควรพิจารณาดำเนินการต่อไปอย่างไร ทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่อไปให้ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ได้มากขึ้น

สมาชิกวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม มีอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม สมาชิกจะมาร่วมกันทำกิจกรรมต่อเมื่อว่างเว้นจากฤดูกาลเกษตร ทำให้ขาดแคลนแรงงานในการผลิต ในช่วงฤดูกาลเกษตร ไม่เพียงแต่สมาชิก คณะกรรมการก็จะผลัดเปลี่ยนกันมาดูแลการดำเนินงานกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน ทำให้เกิดการขาดช่วงในการดำเนินกิจกรรมของเหล่าสมาชิก คณะกรรมการจึงได้เสนอแนะแนวคิดที่ว่า ควรจะมีค่าตอบแทนสำหรับผู้ที่มาอยู่ประจำศูนย์ เนื่องจากปัจจุบันสถานที่ปฏิบัติงานศูนย์จัดตั้งขึ้นในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้ ซึ่งจะมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจและแวะเวียนเข้าไปเยี่ยมชมสินค้า ตลอดจนกระบวนการผลิตอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทดแทนรายได้ส่วนที่สมาชิกขาดไปในฤดูกาลเกษตร

การรวมตัวของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม และร่วมกันสรรค์สร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นที่รู้จัก จึงมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุนอยู่เสมอ ทำให้วิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มมีเงินทุนหมุนเวียน เพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หรือการขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ทำให้สามารถต่อยอดโดยนำกิจการเหล่านี้มาลงทุนในการประกอบการได้ ในการกู้ยืมเงินจากหน่วยงานและสถาบันการเงินต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการ

2. บทบาทของผู้นำกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม

ความสำเร็จของการดำเนินงานในรูปแบบกลุ่มอาชีพ ของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ผู้นำเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ ดังที่ สุภาพรธรรม (2548) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญที่จะมีส่วนให้งานสำเร็จลุล่วงหรือเป็นไปตามที่คาดหวังคือ ผู้นำที่จะเป็นผู้ควบคุม ดูแล วางแผน และนำองค์กรไปสู่วัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้ เนื่องจากผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญในการดำเนินงานของกลุ่ม หากผู้นำมีความเข้มแข็ง มีความรอบรู้ เฉลียวฉลาดก็จะสามารถนำพากลุ่มให้พัฒนาต่อเนื่องไปได้ และข้อสำคัญสมาชิกมีความร่วมมือร่วมใจกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การมีทิศทางและเป้าหมายไปในทางเดียวกันก็สามารถทำให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเป็นไปอย่างเรียบร้อย

ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม บทบาทของผู้นำนั้นมีความสำคัญมาก เนื่องจากสมาชิกได้ให้ความไว้วางใจ และมอบบทบาทในการขับเคลื่อนที่ตัวผู้นำ คือคณะกรรมการ ผู้นำจะมีหน้าที่ในการดำเนินงานทุกอย่าง ทั้งควบคุมดูแลการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ ดูแลการทำกิจกรรมของสมาชิก ทั้งยังมีหน้าที่ติดต่อบริษัทภายนอก โดยเฉพาะประธาน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ เฉลียวฉลาด มีภาวะผู้นำที่ดี ซึ่งตรงกับที่ Kotter (1990) อ้างโดย สุเทพ (2545) เชื่อว่า ผู้เป็นหัวหน้าหน่วยงานจำเป็นต้องรอบรู้ทั้งด้านการบริหารจัดการ (management)

ควบคู่ไปกับการมีภาวะผู้นำ (leadership) เพราะต่างก็มีความสำคัญ และจำเป็นต้ององค์การ โดยที่การบริหารที่ดี จะช่วยให้องค์การสามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า ต่อพนักงาน และบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ขณะเดียวกันองค์การก็จำเป็นต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถกำหนดทิศทาง ค่านิยม และวัตถุประสงค์ขององค์การได้ดี พร้อมทั้งสามารถก่อให้เกิดแรงคลใจและแรงจูงใจขึ้นในตัวพนักงาน ให้มาทำงานร่วมกันอย่างมีชีวิตชีวา

3. การบริหารที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม

วิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง โดยมีองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน คือ สมาชิก ที่รับสมัครจากผู้ที่มีความสนใจในการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเกิดการรวมตัวกัน ร่วมดำเนินกิจกรรม โดยเคารพในกฎ และกติกาของวิสาหกิจชุมชน มีการจัดการประชุม เพื่อซักซ้อมความเข้าใจ ระหว่างสมาชิก มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งคัดเลือกจากสมาชิก มีหน้าที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย การบริหารงาน และควบคุมการบริหารงาน ตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน มีการคัดเลือกผู้นำ โดยแต่งตั้งประธานวิสาหกิจชุมชน มีหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานของวิสาหกิจชุมชน โดยยึดถือตามแผนนโยบาย และระเบียบข้อบังคับของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนมติของคณะกรรมการดำเนินงาน มีการระดมทุนโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการเข้าร่วมกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ผ้าทอกะเหรี่ยงลายโบราณชุมชนพระบาทห้วยต้ม เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนภายในวิสาหกิจชุมชน

โดยในการบริหารงานวิสาหกิจชุมชน ให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น จะยึดหลัก กระบวนการจัดการ (Management) ที่ดี มีการวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดการกำลังคน (Staffing) การสั่งการ (Directing) ตลอดจนการควบคุม (Controlling) เพื่อนำไปสู่การใช้ทรัพยากรขององค์การให้เกิดประโยชน์สูงสุด อันได้แก่ คน (Man) เงินทุน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และทรัพยากรอื่นๆที่สามารถทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยมีหลักการดำเนินงานที่มีคุณภาพ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้คุ้มค่าที่สุด โดยผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีจิตสำนึกที่ดีต่อการทำงาน และการบริการเป็นที่พอใจของลูกค้า รวมไปถึงเกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน

ในการอยู่ร่วมกัน สมาชิกวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มมีการทำงานร่วมกันแบบพี่น้อง ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญอีกอันหนึ่งที่ทำให้กลุ่มมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี กฎระเบียบ กติกาจะสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ สมาชิกกลุ่มมีหน้าที่เป็นผู้ผลิต มีการแบ่งผลกำไรตามกำลังการผลิตของสมาชิก ทำให้ไม่มีการขัดแย้งกันในเรื่องของผลกำไร

5.3 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากการศึกษาวิจัยพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม ส่วนใหญ่ก่อนข้างมีอายุ คือมีอายุประมาณ 40 – 60 ปี และยังไม่มีการสืบทอดอาชีพการทอผ้าไปสู่ลูกหลาน ควรฝึกฝนเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม เพื่อสืบทอดทักษะการทอผ้า การแปรรูป ตลอดจนการตลาด

2. เพื่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรในชุมชนมากขึ้น กลุ่มควรมีการปรับแนวคิดของคณะกรรมการและสมาชิกในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน ในการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพในการรวมกลุ่ม เพื่อต่อรองกับตลาดภายนอก รวมทั้งการพึ่งพาตนเอง โดยสมาชิกควรเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยสมาชิกควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ตลอดจนการมองปัญหา และแก้ไขปัญหของวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้มเองได้

5.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการศึกษาวิจัยวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม มีสมาชิกเป็นคนรุ่นเก่า ก่อนข้างมีอายุ ผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่าการกลุ่มเยาวชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชน ควรมีการศึกษาถึง การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพระบาทห้วยต้ม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษต่อไป

2. ปัจจุบันกลุ่มยังขาดแคลนในด้านวัตถุดิบภายในชุมชน ยังคงต้องพึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอก แม้ว่าปัจจุบันจะมีการผลิตวัตถุดิบเองในชุมชนบ้างแล้ว แต่ต้นทุนยังคงสูงกว่าการพึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอกชุมชน ผู้วิจัยจึงมีความคิดว่า ควรมีการศึกษาถึง แนวทางในการลดต้นทุนการผลิตวัตถุดิบในหัตถกรรมผ้าทอ